

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ : มุมมองของนักสังคมสงเคราะห์

The Rights and Freedoms of Inmates in prisons: The Perspective of a Social Worker

กฤตวรรณ สาหร่าย*

บทคัดย่อ

การเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ จะเห็นได้ว่าในลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ส่วนใหญ่สามารถตอบสนองได้ถึงขั้นที่ 1-5 ประกอบด้วย ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย ความต้องการมิตรภาพและความรัก การเคารพ นับถือและความสมบูรณ์ของชีวิต แต่สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำความต้องการของผู้ต้องขังอยู่ในลำดับขั้นที่ 1-2 เท่านั้น ซึ่งทั้งสองขั้นนี้ก็ยังมีข้อจำกัดในบางประเด็น อาทิ ด้านการรักษาพยาบาลที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากร ด้านที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัดในเรือนนอน ส่วนในขั้นที่ 3-5 กระทำได้ยากเพราะมีข้อจำกัดจากการถูกจำกัด การเสนอแนะควรมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง ใน 5 ประเด็น ดังนี้ 1) สิทธิของผู้ต้องขัง ด้านการติดต่อญาติ เรือนจำควรปรับเปลี่ยนการเยี่ยมญาติให้มีหลายช่องทาง นอกเหนือจากการมาเยี่ยมญาติ ที่เรือนจำ จัดให้มีห้องสื่อสารออนไลน์ได้ตอบระหว่างผู้ต้องขังและสมาชิกในครอบครัวเพื่อตอบสนองความต้องการทางด้านจิตใจ 2) เรือนจำ จัดให้มีคลินิกให้คำปรึกษาในเรือนจำเพื่อคัดกรองผู้ต้องขังที่มีความเครียด มีอาการทางจิตเข้าสู่ระบบเพื่อการดูแลอย่างใกล้ชิด 3) เรือนจำควรจัดให้มีทีมสหวิชาชีพในการบำบัดฟื้นฟู และพัฒนาพฤติกรรมผู้ต้องขัง เน้นการเปลี่ยนแปลงความคิดและจิตใจเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม 4) สิทธิด้านที่อยู่อาศัย เรือนจำมีพื้นที่เรือนนอนที่จำกัด ควรมีการปรับปรุงเรือนนอนให้เหมาะสม ลดความแออัด 5) สิทธิด้านการประกอบอาชีพ ควรมีการเพิ่มเติมกฎหมายจัดตั้งคณะกรรมการในการส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ต้องขังอย่างจริงจังและดำเนินงานประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

คำสำคัญ : สิทธิและเสรีภาพ ผู้ต้องขังในเรือนจำ

* อาจารย์ ดร.ประจำ คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และสวัสดิการสังคม มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ

หรือละเว้นกระทำการอันใดอันหนึ่งแต่ในขณะที่ เสรีภาพนั้นเป็นอำนาจที่บุคคลนั้นมีอยู่เหนือตนเอง ในการตัดสินใจจะกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งหรือไม่กระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปราศจากการแทรกแซงหรือครอบงำจากบุคคลอื่น เสรีภาพจึงไม่ก่อให้เกิดหน้าที่ต่อบุคคลอื่นแต่อย่างใด² สิทธิและเสรีภาพจึงมีความสำคัญกับประชาชนในด้านการดำรงชีวิตประจำวัน ด้วยเหตุผลที่สำคัญว่าสิทธิและเสรีภาพเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของเราทุกคน เพราะสิทธิเป็นประโยชน์ที่ต้องมีกฎหมายรับรองและคุ้มครองไว้บุคคลจึงจะเกิดมีสิทธิเช่นนั้นได้ แต่ถ้ากฎหมายไม่ได้ให้การรับรองหรือคุ้มครองประชาชน ก็จะไม่มีความหมาย ในขณะที่ยุติธรรมเป็นภาวะโดยอิสระของมนุษย์ แม้จะไม่มีกฎหมายรับรองหรือคุ้มครองไว้ บุคคลก็ยังคงมีเสรีภาพนั้น³ สิทธิเปรียบเหมือนสมองที่มีการคิด วิเคราะห์ ตัดสินใจด้วยเหตุผล เป็นไปตามกฎระเบียบ ข้อบังคับที่กำหนดไว้ แต่เสรีภาพเป็นหัวใจที่เกิดขึ้นตามความรู้สึกนึกคิดของเรา ประเด็นคำถามที่น่าสนใจคือผู้ต้องขังในเรือนจำมีสิทธิและเสรีภาพเหมือนหรือแตกต่างจากคนทั่วไปอย่างไร มีข้อเท็จจริงว่าสิทธิเกิดขึ้นตามกฎหมายที่ทุกคนพึงมี ด้วยเหตุนี้ปวงชนชาวไทยจึงมีสิทธิและเสรีภาพตามกฎหมาย แต่เนื่องจากผู้ต้องขังในเรือนจำละเมิดสิทธิของผู้อื่นหรือกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใดที่ก่อให้เกิดการกระทบกระเทือนต่อความมั่นคงของรัฐ ทำให้สิทธิและเสรีภาพของ

ผู้ต้องขังมีขอบเขตจำกัดซึ่งแตกต่างจากคนทั่วไป ยกตัวอย่างเช่น สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนบุคคล ในข้อมูลส่วนบุคคลถือเป็นสิทธิมนุษยชนประการหนึ่ง ดังนั้น เมื่อ “ผู้ให้ข้อมูล” ได้ให้ข้อมูลส่วนบุคคลของตนนั้นแก่หน่วยงานของรัฐหรือภาคเอกชน ไม่ว่าความยินยอมนั้นเกิดจากหน้าที่ที่ต้องดำเนินการตามที่กฎหมายบัญญัติหรือไม่ก็ตามสิทธิในความเป็นอยู่ส่วนบุคคลในข้อมูลส่วนบุคคลของ “ผู้ให้ข้อมูล” ย่อมได้รับการคุ้มครองปกป้องตามไปด้วย⁴ แต่ผู้ต้องขังกระทำความผิดข้อมูลนั้นอาจกระทบกระเทือนหรือเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐ ความสงบเรียบร้อยทำให้สิทธิในความเป็นอยู่ส่วนบุคคลของผู้ต้องขังในบางเรื่องอาจต้องถูกเปิดเผยในการดำเนินคดีโดยข้อจำกัดบางประการ การเรียนรู้สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังอาจทำให้เราเข้าใจแง่มุมชีวิตของผู้ต้องขังมากขึ้นและอาจนำไปสู่การเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยของผู้ต้องขังได้

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ

รายงานของกรมราชทัณฑ์สรุปข้อมูลผู้ต้องขัง ณ วันที่ 17 เมษายน พ.ศ. 2563 จำนวนผู้ต้องขังทั้งหมดในประเทศไทย 377,422 ราย เพศชาย 329,346 ราย เพศหญิง 48,076 ราย ซึ่งเป็นนักโทษเด็ดขาด 310,673 ราย ผู้ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ฎีกา 31,240 ราย และอื่นๆ (ผู้ต้องกักกัน กักขัง) ผู้ต้องขัง

² บรรเจิด สิงคะเน, *หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2558) 53.

³ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ, *รวมบทความวิชาการ ชุดที่ 12 ศาลรัฐธรรมนูญกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชนภาคใต้รัฐธรรมนูญ* (กรุงเทพฯ: บริษัท พี. เพรส จำกัด, 2558) 1-2.

⁴ ธนชัย สุนทรอนันตชัย, ปกรณ์ ปาลวงษ์พานิชและกษมา สุชนวิวัฒน์ชัย, “มาตรการทางกฎหมายในการเข้าถึงและการใช้ประโยชน์จากข้อมูลข่าวสารของรัฐและการคุ้มครองปกป้องผู้ให้ข้อมูล” (2561) 8:2 *วารสารวิชาการคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยหัวเฉียวเฉลิมพระเกียรติ* 107, 118.

เค็ดขาดได้รับโทษมาแล้วไม่น้อยกว่า 6 เดือน 1 ใน 3 ของกำหนดโทษ ได้รับการอนุญาตให้ออกไปฝึกวิชาชีพในสถานประกอบการหรือรับการศึกษาอบรม นอกเรือนจำ

ส่วนที่ 4 (มาตรา 54-59) สุขอนามัยของผู้ต้องขัง ได้แก่ ให้เรือนจำทุกแห่งจัดให้มีสถานพยาบาลเพื่อเป็นที่ทำการรักษาพยาบาลผู้ต้องขังที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าหน้าที่พยาบาลที่ป่วย จัดให้มีแพทย์ พยาบาลหรือเจ้าหน้าที่พยาบาลเรือนจำที่ผ่านการอบรมด้านการพยาบาลปฏิบัติหน้าที่เป็นประจำที่สถานพยาบาล มีการดูแลสุขภาพอนามัย การสุขาภิบาลและการตรวจสุขภาพ ถ้ำรักษาพยาบาลในเรือนจำไม่ดีขึ้นให้ส่งตัวผู้ต้องขังไปยังสถานบำบัดรักษา ให้เรือนจำจัดให้ผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์หรือให้นมบุตรได้รับการดูแลอย่างเหมาะสม และให้คลอดบุตรในโรงพยาบาลหรือสถานพยาบาล นอกเรือนจำ ผู้ต้องขังซึ่งถูกส่งลงละเมิดทางเพศได้รับการดูแลสุขภาพทางกายและทางจิต รวมทั้งการให้ความช่วยเหลือด้านกฎหมาย

ส่วนที่ 5 (มาตรา 60-61) การติดต่อผู้ต้องขัง ผู้ต้องขังพึงได้รับการการอนุญาตให้ติดต่อบุคคลภายนอกตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ ให้เรือนจำจัดสถานที่ให้ผู้ต้องขังได้พบและปรึกษากับทนายความ

ส่วนที่ 6 (มาตรา 62-63) ทรัพย์สินของผู้ต้องขัง อนุญาตให้เก็บรักษาในเรือนจำแต่ถ้ามีปริมาณเกินกว่าที่อนุญาตหรือเป็นสิ่งของไม่อนุญาตให้เก็บไว้ในเรือนจำ ให้แจ้งญาติมารับคืนจากเจ้าพนักงานเรือนจำ แต่ถ้าไม่มีผู้มารับอาจจำหน่ายแล้วมอบเงินให้แก่ผู้ต้องขัง

นอกจากสิทธิของผู้ต้องขังที่กล่าวมาข้างต้น ในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ยังพบสิทธิในส่วนอื่น ๆ ของกฎหมายฉบับนี้ ความจำเป็นของการศึกษาเรื่องสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำอาจเป็นประเด็นที่สงสัยของประชาชนจำนวนมาก ถึงแม้จะไม่ได้มีประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง แต่ในบางครั้งอาจมีบุคคลที่เกี่ยวข้อง สมาชิกในครอบครัวญาติ เพื่อน และคนที่รู้จักที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวเหล่านี้ ดังนั้นบทความวิชาการนี้อาจตอบประเด็นที่สงสัยให้กับผู้ที่สนใจในด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังได้มากขึ้น

สิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังกับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์

การศึกษาด้านสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังในเรือนจำ โดยภาพรวมหลายคนอาจมองว่าการจำกัดสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังมีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากเป็นผู้เคยกระทำความผิดมาก่อนและควรได้รับบทลงโทษตามกฎหมาย แต่เมื่อเรานำความต้องการของมนุษย์ตามทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs) มาเปรียบเทียบจะเห็นได้ว่าสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังมีบางประเด็นที่น่าสนใจ จึงขออธิบายตามลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ ซึ่งจะให้เห็นประเด็นได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์เป็นทฤษฎีทางจิตวิทยาที่เสนอโดยอับราฮัม มาสโลว์ ในรายงานเรื่อง “A Theory of Human Motivation” ปี พ.ศ. 2486⁷ ประกอบด้วย

⁷ A.H. Maslow, ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's hierarchy of needs) (25 เมษายน 2563) วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี <<https://th.wikipedia.org/wiki/ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์>>.

(7) หนังสือที่อยู่บนเรือนนอนจะต้องเป็นหนังสือที่เรือนจำหน่ายและจัดทำให้ เช่น หนังสือทางศาสนา และอัลกุรอาน เป็นต้น

(8) การคูโทรทัศน์ให้เป็นไปตามรายการที่เรือนจำกำหนด

(9) การบริการเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยทบทบัญญัติในกฎหมายไทยไม่พบเรื่องมาตรฐานสภาพที่อยู่อาศัยของเรือนจำตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์หรือกฎกระทรวงฯ ว่าต้องมีขนาดพื้นที่เท่าใด ต้องจัดการพื้นที่ใช้สอย อย่างไรบ้าง ทั้งนี้เพราะกรมราชทัณฑ์ประสบปัญหาเรื่องความจุและข้อจำกัดของพื้นที่เรือนนอน แต่ได้กำหนดมาตรฐานของลักษณะเรือนนอน ขนาดพื้นที่เรือนนอนต่อคน และระบบสุขาภิบาลของเรือนจำ ซึ่งแนวทางดังกล่าวมีความสอดคล้องกับการข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำขององค์การสหประชาชาติ

จากข้อความดังกล่าวข้างต้นเกี่ยวกับแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในภาพรวมผู้ต้องขังได้สิทธิและเสรีภาพตามความต้องการทางกายภาพหรือปัจจัย 4 ครบถ้วน แต่อาจมีข้อจำกัดในบางประเด็น เช่น การรักษาพยาบาลมีบุคลากรทางการแพทย์ไม่เพียงพอ และด้านที่อยู่อาศัยมีข้อจำกัดเรื่องพื้นที่เรือนนอนที่มีไม่เพียงพอต่อจำนวนผู้ต้องขังจนทำให้เกิดความแออัด

2) ความต้องการความมั่นคงปลอดภัย เมื่อความต้องการทางกายภาพได้รับการตอบสนองในระดับที่พอเพียง ความต้องการความมั่นคงปลอดภัยจะมีอิทธิพลกับพฤติกรรม ถ้าไม่มีความปลอดภัยทางกายภาพคนอาจมีอาการของความผิดปกติที่เกิดจากความเครียด ความต้องการของมนุษย์

คือ ความมั่นคงปลอดภัยส่วนบุคคล ความมั่นคงปลอดภัยทางการเงิน ความมั่นคงปลอดภัยด้านสุขภาพและความเป็นอยู่ สอดคล้องกับสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ในหมวดที่ 5 ส่วนที่ 1-6 ได้แก่ สิทธิของผู้ต้องขังในด้านการศึกษา การเปิดโอกาสให้ศึกษาต่อ สิทธิในการนับถือศาสนา ด้านหน้าที่และการทำงาน เปิดโอกาสให้อบรมและฝึกอาชีพ ถึงแม้จะเลือกอาชีพตามที่ตนชอบไม่ได้เพราะอาชีพในเรือนจำค่อนข้างจำกัดแต่การทำงานทำให้ผู้ต้องขังเกิดความมั่นคงปลอดภัยทางด้านรายได้และความภาคภูมิใจต่อตนเอง ส่วนประโยชน์ของผู้ต้องขังเกี่ยวข้องกับการเลื่อนขั้นนักโทษ ลดวันจำคุก พักการลงโทษ การได้รับแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ในเรือนจำเนื่องมาจากการมีความประพฤติดีหรือด้านสุขภาพอนามัยเมื่อเจ็บป่วยได้รับการรักษาพยาบาลอย่างเหมาะสม เปิดโอกาสให้สมาชิกในครอบครัวญาติ เพื่อนมาเยี่ยมผู้ต้องขัง ทรัพย์สินของผู้ต้องขังเก็บอยู่ในเรือนจำเมื่อถูกปล่อยตัวก็จะได้รับคืนหรือให้ญาติมารับคืน ความมั่นคงปลอดภัยที่กล่าวมาทั้งหมดเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้ต้องขังรู้สึกปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินของตน ถึงแม้ความมั่นคงปลอดภัยจะไม่ได้อยู่ในระดับที่สูงมากแต่ก็สามารถทำให้ใช้ชีวิตอยู่ในเรือนจำได้

3) มิตรภาพและความรัก เมื่อความต้องการทางกายภาพและความมั่นคงปลอดภัยได้รับการตอบสนอง ระดับขั้นที่ 3 ของความต้องการมนุษย์คือ มิตรภาพ ความรักและความเป็นเจ้าของ (อาจมาจากการขาดความผูกพันจากผู้เลี้ยงดูขณะเป็นทารก การถูกทอดทิ้ง การถูกสังกรรมรังเกียจหรือกีดกัน การถูกขับออกจากกลุ่ม เป็นต้น อาจมีผลทำให้บุคคล

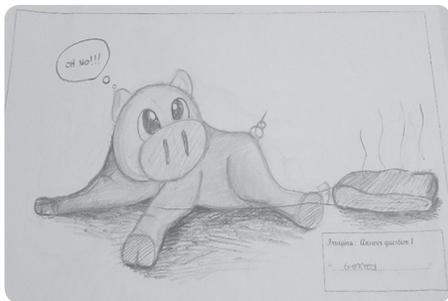
สิทธิและเสรีภาพในประเด็นของความรัก เป็นเรื่องที่มีความละเอียดอ่อนและมีผลกระทบทางความรู้สึกต่อบุคคลที่แตกต่างกัน สำหรับผู้ต้องขังในเรือนจำพวกเขาจะมีเสรีภาพทางความคิดและความรู้สึก เหมือนกับทุกคน แต่น้อยครั้งที่จะได้พูดหรือแสดงออกมาเนื่องจากเมื่อแสดงออกมาสิ่งที่ทุกคนเป็นเหมือนกัน คือ ความทุกข์ใจ เสียใจ ร้องไห้ จึงเลือกที่จะไม่พูดถึง บางคนยอมรับ/ไม่ยอมรับกับความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในชีวิต การรับโทษจำคุกเป็นช่วงเวลาที่ยาวนานและทุกข์ทรมาน การเก็บความทุกข์ไว้เป็นการทำร้ายตนเองทางอ้อม ทำให้เกิดความเครียด นอนไม่หลับ ไม่อยากอาหาร บางคนเป็นมากจนมีอาการทางจิต เช่น โรควิตกกังวล โรคซึมเศร้า เป็นต้น ธรรมชาติของมนุษย์เมื่อมีความทุกข์ควรต้องมีการระบายออกมาไม่ว่าทางใดก็ทางหนึ่ง จะทำให้รู้สึกดีขึ้น เพราะความรักไม่ใช่ความลับ เราสามารถแสดงออกได้เมื่อรักหรือคิดถึงและหาวิธีการจัดการความรู้สึกนั้นอย่างถูกต้อง จะเห็นได้ว่าในภาพแสดงความคิดความรู้สึกของความรักแตกต่างกัน อาทิ บางคนความรัก คือ การเดินทางที่ยาวนานเพื่อรอคอยวันที่จะได้กลับบ้านไปหาบุคคลอันเป็นที่รัก ทางเดินที่ยาวไกลนั้นจึงเป็นสีดำที่แสดงถึงความทุกข์ทรมาน (ภาพที่ 1) ความรักของบางคน คือ ความเหงา ความโดดเดี่ยว เหมือนเรือที่ลอยกลางทะเลตามลำพัง เรือสีดำ มีคมิคไม่มีทางออก มีแต่กำแพงกันซึ่งทำให้รู้สึกอึดอัด ทุกข์ใจ (ภาพที่ 2) ความรัก คือ ภาพแห่งความฝันที่จะได้กลับไปอยู่พร้อมกันพ่อแม่ลูก มีความรักความอบอุ่นเช่นเดิม ความคาดหวังและความต้องการที่จะกลับไป (ภาพที่

3) และ ความรัก คือ ความคิดถึงบางสิ่งบางอย่างที่อาจเป็นคน สัตว์ที่รักโดยแสดงออกมาเป็นภาพที่ติดตา จดจำได้เสมอเมื่อนึกถึง (ภาพที่ 4) ด้วยเหตุผลที่กล่าวมาผู้เขียนมีความคิดเห็นว่าในพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ควรมีการปรับแก้กฎหมายด้านสิทธิและเสรีภาพที่เกี่ยวข้องกับทางด้านจิตใจ และให้ความสำคัญกับการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังจากข้างใน (จิตใจ) ควบคู่ไปกับมาตรการควบคุมผู้ต้องขัง การฝึกวินัยและการลงโทษผู้ต้องขัง

4) **ความเคารพนับถือ** มนุษย์ทุกคนต้องการที่จะได้รับการนับถือและเคารพให้เกียรติ ความเคารพนับถือแสดงถึงความต้องการของมนุษย์ที่จะได้รับการยอมรับและเห็นคุณค่าโดยคนอื่น อย่างไรก็ตาม ผู้ต้องขังบางคนมีความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ไม่ได้รับความเคารพจากสังคมภายนอก ส่งผลให้บางคนมีความคิดปกติทางจิตใจ การตอบสนองความต้องการด้านการเคารพนับถือตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 หมวดที่ 4 ผู้ต้องขัง ในส่วนที่ 2 มีการจำแนกและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง (มาตรา 40-42)¹⁰ ให้ความสำคัญกับการจำแนกลักษณะของผู้ต้องขังเพื่อประโยชน์ในการจัดชั้น จัดกลุ่ม ควบคุม แยกคุมขัง แก้ไข บำบัด ฟื้นฟูและพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังให้กลับตนเป็นคนดี โดยจัดให้มีระบบการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขังด้วยวิธีการและแนวทางที่เหมาะสม ให้ผู้ต้องขังได้รับการศึกษา การอบรมทั้งด้านคุณธรรมและจริยธรรม การทำงาน การฝึกอาชีพ การปฏิบัติศาสนกิจ การเรียนรู้วัฒนธรรมอันดีงาม กิจกรรมสันทนาการ กีฬา รวมทั้งจะต้องมีโอกาสได้

¹⁰ มาตรา 40-42, พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560.

สมบูรณ์ของชีวิต ความสมบูรณ์ในชีวิต มีความหมาย เกี่ยวกับการค้นพบตัวเอง และดึงศักยภาพของตนเอง มาใช้ให้ได้มากที่สุด ความสมบูรณ์ในชีวิตไม่ได้มี ปรากฏในกฎหมาย เนื่องจากเป็นความหมายนามธรรม ที่จับต้องได้ยาก เหมือนแสดงในภาพ ตะเกียงอะลาติน หมายถึง การขอพร มีเวลา ครอบครัว บ้าน และ อยากให้พรสมหวังนี้กับทุกคน (ภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 ตะเกียงอะลาติน “ขอพร”

สรุป

จากการเปรียบเทียบพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 กับทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของ มาสโลว์จะเห็นได้ว่าในลำดับขั้นความต้องการของ มนุษย์ส่วนใหญ่ตอบสนองได้ถึงขั้นที่ 1-5 ได้แก่ ความต้องการทางกายภาพ ความต้องการความมั่นคง ปลอดภัย ความต้องการมิตรภาพและความรัก การ เคารพนับถือ และความสมบูรณ์ของชีวิต สำหรับ ผู้ต้องขังในเรือนจำความต้องการของผู้ต้องขังอยู่ใน ลำดับขั้นที่ 1-2 เท่านั้น คือ ความต้องการทางกายภาพ และความมั่นคงปลอดภัย ซึ่งทั้งสองขั้นนี้ก็ยังมิใช่ ข้อ จำกัดในบางประเด็น อาทิ ด้านการรักษาพยาบาลที่ มิใช่ข้อจำกัดด้านบุคลากร ด้านที่อยู่อาศัยมีพื้นที่จำกัด ในเรือนนอน ส่วนในขั้นที่ 3-5 กระทำได้ยากเนื่อง จากมิตรภาพ ความรัก การเคารพนับถือ ความสมบูรณ์

ของชีวิต มีลักษณะเป็นนามธรรม จับต้องได้ยาก บางคนอาจอาจไปถึงในขั้นที่ 3-4 ได้แต่ข้อจำกัดของ การถูกจำคุกทำให้ความต้องการด้านมิตรภาพและ ความรัก การได้รับความเคารพนับถือเกิดขึ้นเฉพาะ บางคนที่สามารถก้าวผ่านอุปสรรคและประสบความสำเร็จใน ชีวิต ดังนั้น ในทางปฏิบัติถึงแม้ว่าสิทธิและ เสรีภาพของผู้ต้องขังถูกระบุไว้ในมาตราต่าง ๆ เพื่อให้ ตรงกับความต้องการของผู้ต้องขัง เช่น การติดต่อ ญาติตอบสนองความต้องการมิตรภาพและความรัก การให้โอกาสทางการศึกษา การฝึกอาชีพเพื่อสร้าง รายได้ การเลื่อนชั้นและแต่งตั้งให้มีตำแหน่งตอบ สนองความมั่นคงปลอดภัยและการเคารพนับถือ แต่ สิ่งที่ระบุทั้งหมดเป็นการตอบสนองความต้องการ จากภายนอกเท่านั้น แต่ความต้องการภายในจิตใจ อาจยังไม่พอที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงกระบวนการ คิด อารมณ์ ความรู้สึกและพฤติกรรม ในทัศนะ ของผู้เขียนการให้ญาติมาเยี่ยมตอบสนองความรัก จากบุคคลในครอบครัวของผู้ต้องขัง แต่การให้ บริการนี้เพียงพอที่จะทำให้คลายทุกข์ คลายความ กังวลหรือไม่ หรือการเปิดโอกาสให้ศึกษาต่อใน เรือนจำ แต่เมื่อถูกปล่อยตัว พันโทฯ กลับไม่มีใคร รับเข้าทำงานเนื่องจากเคยกระทำผิด ดังนั้น สิทธิและ เสรีภาพของผู้ต้องขังจึงควรทำให้เกิดขึ้นจริง ทุกคน สามารถรับรู้ได้และปฏิบัติตามสิทธิที่ผู้ต้องขังพึงมี อย่างเหมาะสม

ข้อเสนอแนะ

พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ควรมีการแก้ไขกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขัง ใน 5 ประเด็น โดยมุ่งเน้นให้เกิดสิทธิและเสรีภาพ ที่เป็นจริง ดังนี้

การส่งเสริมการประกอบอาชีพของผู้ต้องขัง
อย่างจริงจัง มีการประเมินและติดตามผล ซึ่ง
คณะกรรมการอาจมีหลายภาคส่วนในการดำเนินงาน
เนื่องจากพนักงานเจ้าหน้าที่ในเรือนจำมีภาระงาน
หนักในมาตรการควบคุมผู้ต้องขังจึงควรมีทีมงานใน
การขับเคลื่อนซึ่งเป็นตัวกลางในการประสานงาน
หรือจัดการรายกรณีในแต่ละจังหวัดจะทำให้เกิด
ประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น